

I. Історико-літературний процес

УДК 821.111 «13»-«16»

DOI: 10.32342/2523-4463-2020-1-19-7

ORCID: 0000-0002-4614-4080

Потніцева Тетяна

(м. Дніпро)

Міф про Дідону: від Джеффри Чосера до Кристофера Марло

У фокусі уваги цієї статті – певні віхи у змістовній та емоційній трансформації античного міфу, які визначені версією Чосера, що позначив кінець Середньовіччя і початок Ренесансу в англійській літературі, та Кристофера Марло, який втілює у своїй творчості його кризову точку. Між двома письменниками є очевидні зв'язки та безумовні відмінності, що обумовлені часом. Так, складна психологія образів, формування якої літературознавці знаходять у Марло, значною мірою підказана Чосером, який визначив поворот античного сюжету до драматичних життєвих ситуацій, до вивчення сутності самої людини, яка залишається наодинці сама з собою. Але прозоро-зрозумілий вектор думок і почуттів чосерівських героїв змінюється у Марло контрастною різновекторністю, у якій віддзеркалилось ренесансне передчуття дисгармонії між людиною і світом, людиною і природою.

Ключові слова: античний міф, Середньовіччя, Відродження, психологізм, ман'єристичний стиль.

Історія про царицю Карфагену Дідону своїми витокami сягає глибокої давнини – III–II ст. до н. е. Про неї згадують відомі історики античності – Веллей Патеркул (I ст. до н. е.), Йосип Флавій (I ст.), Марк Юніан Юстій (II ст.) та ін. А антична поезія оспівувала історію її кохання до Енея, яка, за

І. Історико-літературний процес

словами М. Гаспарова, виявилася «чи не самою людяною у всій античній поезії»¹.

Інтерес до цієї історії не згасав і у наступні століття аж до сьогоднішнього дня: від Вергілія, Овідія до Й. Бродського й сучасних музичних імпровазацій опери Г. Перселла «Дідона та Еней».

У фокусі нашої уваги – певні віхи у змістовній і емоційній трансформації античного міфу, які визначені версіями Джеффри Чосера, що позначив кінець Середньовіччя і початок Ренесансу в англійській літературі, та Кристофера Марло, який втілює у своїй творчості його кризову точку. Між двома письменниками є очевидні зв'язки та безумовні відмінності, адже, як слушно відзначив Г. Косіков, «культура Відродження – це не втрачений першообраз чи втрачений рай цивілізації Нового часу, а закономірне породження цивілізації середньовічної»².

Образ Дідони з'являється у поетичному творі Чосера «Легенди про славних жінок» (*The Legends of Good Women*, 1384–1386), сама назва якого визначає його пафос – уславлення відомих жінок, їхнього самовідданого кохання. З одного боку, звернення до жанру *de casibus*, зосередженому на оповіді про відомих людей, яких «Колесо Фортуни підносило на самий верх, а потім безжалісно кидало вниз»³ – це данина Чосера популярній літературі пізнього Середньовіччя й раннього Відродження. Але з іншого, – вже у самому задумі й пафосі твору Чосер висловлює заперечення середньовічній уяві про жінку як вмістилище гріха, «гріховну посудину»⁴, як про «підступну

¹ Гаспаров М. Л. Вергилий, или поэт будущего. *Гаспаров М.Л. Об античной поэзии*. Санкт-Петербург : Азбука, 2000. С. 140.

² Косиков Г. Средние века и Ренессанс. Теоретические проблемы. *Косиков Г. Собр. соч. в 2-х т.* Москва : Центр книги Рудомино, 2012. Т. 1. С. 459.

³ Горбунов А. Н. «Горести царевича Троила» (Чосер, Генрисон и Шекспир о троянских влюбленных. *Чосер Джеффри. Троила и Крессида. Генрисон Роберт. Завещание Крессида. Шекспир Уильям. Троила и Крессида*. Москва : Наука, 2001. С. 588.

⁴ Шайтанов И. История зарубежной литературы эпохи Возрождения. 3-е издание. Москва : Юрайт, 2015. С. 167.

спокусницю»⁵. Така позиція була сприйнята поетом певною мірою під впливом твору Боккаччо «Про славетних жінок», на який Чосер орієнтувався. У ньому великий італієць розмістив 106 біографій відомих жінок – від Єви до королеви Іоанни Неаполітанської. Серед них є й історія Дідони, представленої як «мучениця цнотливості»⁶, що пережила сильне і яскраве почуття, яке цілком поглинуло її. Створюючи саме такий сюжет історії, Боккаччо усував, за словами дослідників, деякі деталі «Енеїди», що заважали злагоженості його версії. Такий принцип сюжетопобудови є і у Чосера, але він, безумовно, несе оригінальні риси.

З 20-ти (або, як припускають, 19-ти) епізодів «Легенд» написано лише 9. Поєми передусе показовий для всіх творів Чосера Пролог, написаний як данина середньовіччю у формі видіння. У ньому поет, який опинився у весняному садочку, під дією аромату квітів занурюється в сон (*"I fel on slepe in-with an houre or two..."*)⁷, в якому бачить бога кохання у супроводі прекрасної королеви Алкести. Бог кохання докоряє поєтові за те, що він не так описує кохання. Але Алкеста заступається за поета і надає йому шанс виправитися, написавши інакше про жінок, які зберегли вірність своїй обітниці кохання. Цей Пролог визначає сутність задуму Чосера – створити своєрідну «симфонію на славу любові як чистого, переможного високого почуття людини»⁸, створити «...збірку оповідань про безвинних жінок, що стали жертвами злодіїв-чоловіків»⁹, тобто

⁵ Старостина И. Ю. Личность, правительница, жена в «Легенде о хороших женщинах» Джеффри Чосера (Гипсикила и Медей). *Известия Саратовского университета. Сер. История Международных отношений*. 2011. Вып. 2. Ч. 1. URL: www.ccyberleninka.ru/article/n/lichnist-pravitelnitsa-zhena-v-legendе-o-horoshih-zhenschinah-dzheffri-chosera-gipsipila-i-medeyz/viewer.

⁶ Шайтанов И. Цит. вид. С. 162.

⁷ Chaucer J. The Legend of Good Women. *The Medieval and Classical Literature Library*. MDLibrary. Org., 1996. URL: <http://mdlibrary.org/Good Women>.

⁸ Дживелегов А.К. Чосер. *История английской литературы*. Москва – Ленинград : Из-во Академии Наук, 1943. Т. 1. Вып. 1. Гл. 4. URL: [// svr-lit.ru/svr-lit/astorija-anglijskoj-literatury.index.htm](http://svr-lit.ru/svr-lit/astorija-anglijskoj-literatury.index.htm).

⁹ Махов А. Е. Рецензия на книгу Шрок Ч. Неоплатоническая теодицея в «Легенде о Филомене» Чосера (Neoplatonic Theodicy in Chaucer's «Legend of Philomena»). *Studies in Philology*. Chapel Hill, 2011. Vol. 108. № 1. P. 27-43. URL: Махов А.Е.,

I. Історико-літературний процес

виконати умови Алкести. Але при цьому Чосер, на думку американського дослідника Ч. Шрока, у дусі середньовічної релігійності ставить питання про теодицею, про виправдання бога, який допускає існування зла у світі й мовчить:

*A thousand tymes I herd men telle
That ther is loye in heven, fnd peyne in helle.
But god forbade but men should leve.*

Проте у цьому зачині втілено, скоріш за все, ритуальний уклін релігійному середньовіччю, що минає, з яким Чосер прощається, хоча й не розриває зв'язки. Тому надалі можна чути живий, легкий, сповнений гумору та іронії голос поета-оповідача. Він віддає належне античним попередникам, але з іронічною посмішкою визначає свою позицію:

*I could folwe, word for word Virgyle,
But it wolde lasten al to longe a while*

Повторення всіх деталей вже відомого сюжету – не для нього, бо це, за його словами, «марнотратство часу» (*los of tyme*), перешкода на шляху створення іншого сюжету, на якому оповідач і збирається зосередитись. А якщо він і згадує про якісь «деталі», то вони у нього зіграють свою особливу роль. Так буде з відомим драматичним оповіданням Енея про загибель Трої. Усі трагічні подробиці у викладенні ридаючого героя, який переживає події ніби знову, Чосеру необхідні для того, щоб пояснити витоки кохання, яке спалахнуло в душі Дідони. Воно народилося із глибокого співчуття до страждань Енея. Неважко помітити аналогію з почуттями шекспірівської Дездемони: «Вона мене за муки покохала, а я її за співчуття до них» («Она меня за муки полюбила, а я ее за состраданье к ним» (пер. П. И. Венберг, 1864, дейст. 1, сц. 3)). Чосерівські герої знаходять один в одному свій ідеал. Дідона – «...*he was lyk a knight of might. And lyk to been a very gentil man*». Своєї сестрі Ганні вона зізнається у тому, що зрештою й виконає: "*In him lyth al, to do me live or deye*".

Еней відкриває в ній те, що Чосер намагався виокремити у своєму образі «хорошої жінки»:

2012cyberleninka.ru/article/n/2012-04-015=shrok-ch-neoplatonicsheskaya-teoditsey-a-v-
legende-o-filomene-chosera-schrock-ch-neoplatonic-teodicy-in-chaucers-legend-of.

*«...beauty and goodness,
And womanhood. And troute, and seemlinese,
Whom shold he loven but this lady swete
With that pitee love com in also».*

Віра у благородство й щирість почуттів Енея пояснює, чому Дідона не лише робить його перебування у Карфагені райським, а й ремонтує його кораблі, не підозрюючи, що коханий саме на них покине її. Іронічний авторський голос коментує це:

*O seles woman, ful of innocence
Ful of pitee, of trouths and conscience
What maked you to men to trusten so?*

Надмірна довіра та щирість жінки зіткнулися із брехливою, зрадницькою натурою чоловіка, яким виявився Еней. Забувши про свої присягання у вірності кохання, він ганебно, з острахом полишив береги Карфагена: *to stele a-way by nighte*.

Чосер створює психологічну ситуацію, в якій впізнаною є певна типологія реального життя – принижена, ображена жінка готова благодати зрадника про кохання навіть на колінах (*she kneleth, cryeth*), вона ладна слідувати за ним, наче знехтуваний, нікчемний слуга за своїм господарем (*his servant in the lest degree*). Але ніщо не зворушує серце зрадника. Більш того, він з легкістю, як наголошує авторський голос, забуває Дідону, захопившись іншою:

*And, as a traitor, forth he gan to saile
Thus hath he laft Dido in wo and pyne,
And wedden ther a lady hight Lavyne.*

Історія, яку розповів Чосер, як бачимо, сумна й комічна одночасно. Подібне дивовижне поєднання з'явиться пізніше, але на іншому підґрунті, у Шекспіра¹⁰. У цьому «сміливому сполученні страшного й смішного, сумного й веселого, низького і високого, поетичного й повсякденного з чисто англійським гумором»¹¹ вбачають риси новаторства поета,

¹⁰ Горбунов А. Н. Цит. вид. С. 569.

¹¹ Кашкин И. Джеффри Чосер. *Чосер Джеффри. Кентерберийские рассказы*. Москва : Грантъ, 1996. С. 862.

I. Історико-літературний процес

які будуть надалі «геніально розвинуті»¹², перш за все, в творчості Шекспіра. Але при всьому цьому версія про кохання Дідони і Енея у Чосера відображає реальні почуття людини, вона цілком співвідноситься з тим, що людина знає із власного досвіду про можливі взаємовідносини чоловіка й жінки. Так, фінал відтворює вихідну кульмінацію античної історії: Дідона вбиває себе мечем Енея, щоб надалі згоріти на вогнищі. Але й тут насмішкуватий автор ставить у цій «життєвій» історії свою крапку, згадуючи про якийсь сповідальний лист Дідони, де вона, розкаючись, зізнається у своїй гріховності. Знову чосерівський «реверанс» у бік середньовічних моральних цінностей, але з каверзою, пасткою. Тому що є одна фраза, що завершує історію:

*But who wol al this letter have in mind
Rede Ovide, and in him he shal hit finde.*

Наводити лист Дідони – не входить у плани Чосера, адже він створює свій сюжет про «славно жінку». При всій прозорості й, здавалося б, однозначності його смислу, головне, що передає автор, – це відчуття повноти життя, його різнобарвності та, парадоксальним чином, при всьому трагізмі кінця – життєрадісність і світлий погляд на світ. Останнє створюється завдяки авторському голосу – лукавому, глузливому, що немов би розігрує читача. Але при цьому цей голос передає смак до життя, яким переповнений і сам Чосер. Такий тип оповіді, що помітний не лише в історії про Дідону, на думку А. Горбунова, дозволяє автору, який приховується за маскою оповідача, «малоосвіченого простака»¹³, висловлювати своє неоднозначне ставлення до того, що він зображає, не ховаючи власної іронічної оцінки того, що трапляється. У цьому сенсі Чосер є вільнодумцем. На думку І. Кашкіна, поет кінця Середньовіччя й раннього Відродження в Англії передавав «майже інстинктивне обурення проти аскетизму й догми», втілюючи у своїй

---

¹² Там само. С. 826.

¹³ Горбунов А. Н. Цит. вид. С. 583.

творчості «наївне й оптимістичне заперечення мороку в ім'я світла»¹⁴.

Версія античної історії розвивається у Чосера зовсім іншим шляхом у порівнянні з попередниками. Його Дідона не є месником, що не пробачає зради (як у Вергілія), вона не гріхородниця, яка знаходиться у колі Пекла серед хтивниць (як у Данте)¹⁵. У Чосера вона одночасно і Королева з ясным розумінням честі, і Жінка зі своїми, притаманними лише їй слабкостями, із впізнаваною психологічною мотивацією вчинків. Творець «Кентерберійських оповідок» одним із перших розпочинає співвідносити людину «не з ідеєю розпусти або добродійності, а з іншою людиною, в їхніх стосунках намагається встановити моральну перевагу кожного»¹⁶. Багато в чому творчість Чосера пророкує нове гуманістичне розуміння людини, а сам письменник виявляється зачинателем раннього англійського гуманізму¹⁷. Не заперечуючи потойбічного життя і влади богів над світом, він, як пише Ю. Саприкін, «рішуче протиставляє свої погляди поглядам церкви ... оцінюючи людину і її намагання у реальному житті ... її бажання домогтися земного щастя»¹⁸.

Саме таким чином Чосер прокладав шлях, по якому підуть великі драматурги наступних поколінь, серед яких буде і Кристофер Марло зі своєю версією історії Дідони та Енея. Творчість старшого сучасника Шекспіра припала на період кризи Відродження, кризи ідеалів, втрати відчуття ренесансної гармонії й усвідомлення того, що прийшов час світового хаосу. Звідси у його версії – при співставленні з чосерівською – складнішою є поетика, очевидна плутанина причинно-наслідкових зв'язків, які не можуть бути зведеними до однозначного розуміння сутності конфлікту.

¹⁴ Кашкин И. Цит. вид. С. 824.

¹⁵ Фокина С. О. Мифологический модус в ментальном универсуме стихотворения И. Бродского «Горение». *Конференция ИИСТ. Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки*. Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова. URL: <https://KSPODN.onu.odu.ua>kunepa>.

¹⁶ Шайтанов И. Цит. вид. С. 169.

¹⁷ Саприкин Ю. М. От Чосера до Шекспира: этические и политические идеи в Англии. Москва : Изд-во МГУ, 1985. 192 с.

¹⁸ Там само. С. 42.

I. Історико-літературний процес

Але, як і у Чосера, у Марло та ж співвіднесеність людини не зі встановленою ідеєю розпусти та добродійності, а з іншою людиною у пошуках морального підґрунтя та моральної істини.

«Трагедія Дідони, цариці Карфагену» – одна із ранніх драм Марло, яка тривалий час не перекладалася на інші мови, і лише зовсім недавно з'явився її російський переклад¹⁹. Помітний інтерес до творчості Марло сприяв тому, що сьогодні в поле зору дослідників потрапила і ця драма, в якій вбачають витоки як поетичних відкриттів, так і актуальності проблемно-тематичного плану англійської драми XVI–XVII ст., Шекспіра, перш за все. При всій емоційній схильності до Дідони – вона у нього, як і у Чосера, в центрі всього, що трапляється, – Марло зображує драму закоханих, «двох товаришів по долі вигнанців»²⁰, які знаходяться у пошуках своєї правди, що вимагає жертвності. Всепоглинаюча любов Дідони, як і шекспірівської Клеопатри, до обранця, заради якого вони готові відмовитися від царства, не змогла переважити почуття обов'язку й «патріотизму»²¹ коханого, розуміння ним своєї історичної місії, яка не співпадає з призначенням чоловіка-царя. Складна психологія образів, формування якої літературознавці знаходять у Марло, значною мірою підказана Чосером, який визначив поворот античного сюжету до драматичних життєвих ситуацій, до вивчення сутності самої людини, яка залишається наодинці із собою. При всьому тому, що важливу роль у житті героїв відіграють боги – вони керують подіями й спрямовують вчинки кожного з учасників, ініціюють кохання за допомогою стріли Купідона, – завершальне право вибору кохання, життя і смерті – за самою людиною. Вона сама, залишаючись сам на сам із гамлетівською альтернативою «бути чи не бути», приймає рішення – плисти до берегів Італії (Еней) або

¹⁹ Марло К. Трагедія Дидони, цариці Карфагена / пер. Потницевої Т. Н. Днепр : Роял Принт, 2017. 100 с.

²⁰ Гаспаров М. Л. Цит. вид. С. 140.

²¹ Мегела І. Історія римської літератури. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. С. 161.

загинути у вогнищі кохання (Дідона, Ганна, Ярбас). З огляду на реверанс у бік Божого промислу писав свою легенду про славу Дідону і Джеффри Чосер, але залишаючи її при цьому наодинці з результатом вибору зрадника, який і призводить її до власного вибору.

Відтінки й смисли антропоцентризму у кризову пору Відродження суттєво змінюються. Прозоро-зрозумілий вектор думок і почуттів чосерівських героїв змінюється у Марло контрастною різновекторністю, у якій віддзеркалилось ренесансне передчуття дисгармонії між людиною і світом, людиною і природою. Те, що співвідноситься з ман'єристичним стилем драматурга, – різноманітність відтінків: від пафосного трагічного кохання Еней і Дідони, до гомосексуального (Юпітер і Ганімед) і пародійного (старенька няня і Купідон, у якого вона закохується) – якоюсь мірою є продовженням різнобарвного стилю Чосера, його швидкого переходу від серйозного до комічного, від соціально-значущого до інтимного. Однак безумовним новаторством Марло видається зображення психологічної складності самого процесу прийняття людиною вибору своєї долі. Його Еней, на відміну від чосерівського легковажного спокусника, у муках буде зважувати усі «за» та «проти», йти від Дідони чи повертатися до неї, щоб знову піти вже назавжди. Дідона теж переповнена контрастними почуттями, які одночасно будуть крвати їй душу, – здивування та ненависть, вибачення й нескінченна любов. Різноманітність змістовних відтінків наповнює і кульмінацію оповіді: від трагічного в акті самоспалення Дідони до якоюсь мірою буфонадного у його дворазовому повторі Ганною та Ярбасом. Варіативний, а звідси емоційно насичений, мотив вигнання з раю у трагедії Марло буде підхоплений його молодшими сучасниками і доведений до кульмінації в романтичному мистецтві з його усвідомленням розладу, неспівпадіння мрії й дійсності.

Список літератури:

1. Гаспаров М. Л. Вергилий, или поэт будущего. *Гаспаров М. Л. Об античной поэзии.* Санкт-Петербург : Азбука, 2000. С. 110-147.

I. Историко-літературний процес

2. Горбунов А. Н. «Горести царевича Троила» (Чосер, Хенрисон и Шекспир о троянских влюбленных). *Чосер Джеффри. Троил и Крессида. Хенрисон Роберт. Завещание Крессиды. Шекспир Уильям. Троил и Крессида*. Москва : Наука, 2001. С. 539–661.
3. Джигелегов А.К. Чосер. *История английской литературы*. Москва – Ленинград : Из-во Академии Наук, 1943. Т. 1. Вып. 1. Гл. 4. URL: // svr-lit.ru/svr-lit/astorija-anglijskoj-literatury.index.htm.
4. Кашкин И. Джеффри Чосер. *Чосер Джеффри. Кентерберийские рассказы*. Москва : Грантъ, 1996.
5. Косиков Г. Средние века и Ренессанс. Теоретические проблемы. *Косиков Г. Собр. соч. в 2-х т.* Москва : Центр книги Рудомино, 2012. Т. 1.
6. Марло К. Трагедия Дидоны, царицы Карфагена / пер. Потнищевой Т. Н. Днепр : Роял Принт, 2017. 100 с.
7. Махов А. Е. Рецензия на книгу Шрок Ч. Неоплатоническая теодицея в «Легенде о Филомене» Чосера (Neoplatonic Theodicy in Chaucer's «Legend of Philomena»). *Studies in Philology*. Chapel Hill, 2011. Vol. 108. № 1. P. 27-43.
8. Мегела І. Історія римської літератури. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 319 с.
9. Сапрыкин Ю. М. От Чосера до Шекспира: этические и политические идеи в Англии. Москва : Изд-во МГУ, 1985. 192 с.
10. Старостина И. Ю. Личность, правительница, жена в «Легенде о хороших женщинах» Джеффри Чосера (Гипсикла и Медея). *Известия Саратовского университета. Сер. История Международных отношений*. 2011. Вып. 2. Ч. 1. URL: www/ccyberleninka.ru/article/n/lichnist-pravitelnitsa-zhena-v-legende-o-horoshih-zhenschinah-dzheffri-chosera-gipsipila-i-medeyz/viewer.
11. Шайтанов И. История зарубежной литературы эпохи Возрождения. 3-е издание. Москва : Юрайт, 2019. 699 с.
12. Фокина С. О. Мифологический модус в ментальном универсуме стихотворения И. Бродского «Горение». *Конференция ИИСТ. Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки*. Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова. URL: <https://KSPODN.onu.odu.ua>kunena>).
13. Chaucer J. The Legend of Good Women. *The Medieval and Classical Literature Library*. MDLibrary. Org., 1996. URL: <http://mdlibrary.org>Good Women>.

References:

1. Gasparov M. L. Verhylyy, yly poet budushcheho. *Gasparov M. L. Ob antychnoy poezyu*. Sankt-Peterburh : Azbuka, 2000. S. 110-147.
2. Gorbunov A. N. «Goresty tsarevycha Troyla» (Choser, Khenryson y Shekspyr o troyanskykh vlyublennykh). *Choser Dzheffry. Troyl y Kressyla. Khenryson Robert. Zaveshchanye Kressyly. Shekspyr Uyl'yam. Troyl y Kressyda*. Moskva : Nauka, 2001. S. 539–661.
3. Dzhivelevoh A. K. Choser. Ystoryya anhlyyskoy lyteratury. Moskva – Lenynhrad : Yz-vo Akademyy Nauk, 1943. T. 1. Vyp. 1. Hl. 4. URL: // svr-lit.ru/svr-lit/astorija-anglijskoj-literatury.index.htm.
4. Kashkyn Y. Dzheffry Choser. *Choser Dzheffry. Kenterberyyskye rassказы*. Moskva : Hrant, 1996.

Потніцева Тетяна. Міф про Дідону: від Джеффри Чосера до Кристофера Марло.

5. Kosykov G. Srednye veka y Renessans. Teoretycheskye problemy. *Kosykov G. Sobr. soch v 2-kh t.* Moskva : Tsentr knyhy Rudomyno, 2012. T. 1.
6. Marlo K. Trahedyya Dydony, tsarytsy Karfahena / per. Potnytsevoy T. N. Dnepr : Royal Pryn, 2017. 100 s.
7. Makhov A. E. Retsenzyya na knyhu Shrok Ch. Neoplatorycheskaya teodytseya v «Lehende o Fylomene» Chosera (Neoplatonic Theodicy in Chaucer's «Legend of Philomena»). *Studies in Philology*. Chapel Hill, 2011. Vol. 108. # 1. P. 27-43.
8. Mehela I. Istoriya Ryms'koyi literatury. Mykolayiv : Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2009. 319 s.
9. Saprykin Yu. M. Ot Chosera do Shekspyra: etycheskye y polytycheskye ydey v Anglii. Moskva : Yzd-vo MHU, 1985. 192 s.
10. Starostyna Y. Yu. Lychnost', pravytel'nytsa, zhena v «Lehende o khoroshykh zhenshchynakh» Dzhеffry Chosera (Hypsykyla y Medeya). *Yzvestiya Saratovskoho unyversyteta*. Ser. Ystoriya Mezhdunarodnekhn otnosheny. 2011. Vyp. 2. Ch. 1 URL: www/ccyberleninka.ru/article/n/lichnist-pravitelnitsa-zhena-v-legende-o-horoshih-zhenschinah-dzheffri-chosera-gipsipila-i-medeyz/viewer.
11. Shaytanov I. Ystoriya zarubezhnoy lyteratury epokhy Vozrozhdeniya. 3-e yzdanye. Moskva : Yurayt, 2019. 699 s.
12. Fokyna S. O. Myfolohycheskiy modus v mental'nom unyversume stykhotvoreniya Y. Brodskoho «Horenye». *Konferentsyya YYST. Piznaval'nyy ta peretvoryuval'nyy potential istorychnoyi psykhohohiyi yak nauky*. Odes'kyy natsional'nyy unyversytet im. I. I. Mechnikova. URL: <https://KSPODN.onu.edu.ua/kunena>).
13. Chaucer J. The Legend of Good Women. *The Medieval and Classical Literature Library*. MDlibrary. Org., 1996. URL: <http://mdlibrary.org/Good Women>.